

mai de timpuriu arta și știința grăcă; în ele s'a dezvoltat organizațiunea politică, în ele epeea și poesia lirică, istoria și filosofia; și 2° prin ele s'a respândit departe elementul și civilizațiunea grăcă.

III. ISTORIA SPARTEI SI A ATHENEI PÊNĂ LA RESBELELE MEDICE.

Dorienii și Ionienii se distingeau unii de alții forțe multu. În statele dorice se vede simplitate și monotonia în viață, o mare legătură către anticitate, respingerea atotul ce este străinul, plecarea către aristocrația și o lipsă mare de dezvoltarea estetică și intelectuală. În statele ioniene, din contra, se însemnă o viață lucșoasă, o amóre de științi și arte, o largă dezvoltare a democrației și o pasiune către datinele și moravurile străine. Reprezentante alu dorismului este Sparta, ără alu ionismului Athena.

I. SPARTA PÊNĂ LA RESBELELE MEDICE.

Laconia fũ cuceritã de Dorieni sub conducerea a doi frați eracliđi, Procle și Eurysthene, cari începurã îndoitulũ șirũ de regi spartani. Timpurile ce urmarã dupã cucerire furã turburate la începutũ, din cauza nestatornicirii relațiunilorũ dintre Dorienii învingători și Achaïenii învinși; înse nu scimũ nimicũ despre ele. Celũ mai însemnatũ evenimentũ fũ, fõrã îndoialã, întroducerea legilorũ lui Lycurgũ, pe cari este fundatã tõtã istoria Sparței. Despre nascerea, cãlãtoriile, mórtea și lucrãrile politice și legislative a lui Lycurgũ, erau diferite legende în Grecia.

1. Lycurgũ și legislațiunea sa. Lycurgũ (pe la

880 a. Chr.) fû fiulû lui Eunomû (bună lege), regele Spartei, cari muri în timpulû unei rescôle interne. După mórtea mai marelui seû frate, Polydecte, elû renunță de bună voie la tronû în favórea miculû seû nepotû Charilaû, care se născû după mórtea lui Polydecte. Inimicîi seî, și mai cu sémă mama lui Charilaû, reușiră a-lû calomnia înaintea poporului, și atunci Lycurgû părăsi patria, călătorî prin Egyptû, Asia Mică și mai cu sémă în insula Creta, unde studiă legislațiunea vechiă dorică. Intre acestea la Sparta se începuseră turburările interne: poporulû și-aduse aminte de Licurgû și cerû de la elû legî. Lycurgû primî chemarea poporului cândû oracululû de la Delphe îlû numî amiculû lui Iupiterû. In genere personalitatea lui Lycurgû devenî deplină proprietate a legendelorû poporare: existența lui nu se póte nega, cată înse se spunemû că legendele i-aû însușitû totû ce se repórtă la organizarea statului spartanû.

Legislațiunea lui Lycurgû în multe trasurî este comună cu cea din Grecia lui Omerû: dar fiindû că legislatorulû a voitû a conserva o deplină diferință între Dorienii învingători și între Achaienii învinși, de aceea la elû se vedû instituțiunile vechi doricé, aduse la cea mai deplină desvoltare. Eată trasurile principale a legislațiunii lui.

In capulû statului ca și mai nainte erau doi regi, cari se trăgeau de la Hercule, celû mai faimosû eroû grecû. Ambii regi aveau aceeași autoritate, și adese lu-crau unulû contra altuia; din acésta cam suferiaû lucrările, dar se înlăturaû planurile ambițiose și se asigura duritatea instituțiunilorû. Pentru mărginirea puterii regilorû s'a mai adaosû în urmă (sec. VIII), o comisiune din cincî persóne, numiți eforî. Acești magistrați cari se alegeau din tóte clasele societății și se schimbaû în fie-care anû, aveau la începutû misiunea de a apăra adunarea poporară de regi și senatû, érá în urmă

concentrarea în mânele loră totă guvernământul: regii erau datorî să de sémă eforilor de lucrările loră și la casă de tradare, puteau fi arestați de ei, eforii înse nu erau responsabili înaintea nimărui de lucrările loră. Astfelii cei doi regi nu erau de câtă cei ântăii dintre spartani, presidaă senatulă (gerusia), serviaă de mediatorî înaintea ăeiloră, și numai la timpă de resbelă aveau putere ilimitată, pենă cândă în urmă și acéstă putere li-a fostă restrinsă. În genere influința regelui în politică eră fôrte mărginită. Poporulă înse conservă cătră ei ună respectă religiosă, ca cătră descendinții aceluî eroă, care fû atătă de multă amată de părintele ăeiloră. Regii arau fôrte avuți, pentru că posedau pămënturi întinse de pe cari primiaă venituri fôrte mari. De și mâncaă la mеса comună, ei ocupaă loculă ântăii și aveau îndoită porțią. La mórtea loră se pădiaă ăece ăile de doliă.

Resbelulă și pacea atârnaă, în mare parte de consiliul bătrâniloră și de adunarea poporară. Spartaniî respectă multă experiența în lucrările politice, de aceea în senată nu putea fi membru de câtă aceluî ce posedă etatea de 60 ani, o viață nepătată și o experiență probată. Senatulă prepară lucrările ce erau să se discute în adunarea poporară; numai cestiuile criminale și observarea asupra moravuriloră cetățeniloră erau atributulă ei exclusivă. În sentințele loră se basaă pe legile părințiloră și nu erau pentru ele responsabili înaintea nimărui.

În adunarea poporară participaă toți Spartaniî în etate de 30 ani. Fără decisiunea ei nu se putea da nici o lege; senatulă propunea legea și adunarea (prin cójă de scoică) primiaă seă respingea legea propusă, fôră de a o putea modifica; din contra regii și senatulă puteau să mERGă alătura cu decisiunea poporului, dacă găsiaă că ea este nedreaptă. Din acastea se vede că partici-

varea unor regule semi-militare, semi-monachale, vîndu-și femeea pe furis, éra copii mai nici odată. Dîua o petrecea la exercițiile publice și la mîsa comună, éra noptea la stajă. Copii se consideraū ca proprietate a statului care creștea numai pe cei sînetoși, uciđendū pe cei bolnavi ca ne folositori.

Educațiunea se începea la etatea de șapte ani și tindea spre a forma din copii bravi soldați; de aceea educațiunea constá din gimnastică și aspră disciplină. Unū tînerū spartanū erá deplinū educatū, cîndū putea suferi, cu sînge rece, cea mai mare durere corporalē cîndū putea îndura fîmea, setea, frigulū, cîldura, & să umble desculțū pretutindenea, se pórte aceea-și haină ierna și véra; pe lîngă acestea junele spartanū trebuia să se supună necondiționatū celū mai mare, să scie vorbi puținū, dar nimeritū (laconicū), și în orī și ce pericolū să nu-și pîrdă prezența de spiritū, éra în unele casuri să scie remîné mutū și surdū ca o statuă. Cîte odată bande de tîneri spartani se luptaū pe piațe sub inspecțiunea magistraților, cari lupte, de și se făceaū fîră arme, adese se finiaū prin ucideri și ciuntiri. Nu mai puțină resistința arătaū acești tîneri și în biciuirea ce li se făcea d'inaintea altariului Artemidei, unde se întemplá cîte odată că celū bătutū muria fîră să scótá unū simplu vaetū. A fară de diferitele specii de gimnastică, tînerii se ocupaū și cu jocurile ce eraū în usū la sîrbătorile religiose. Vînatulū prin munți și păduri îi deprindea cu ostenela și lipsurile de totū felulū. Mîncare li se dá fîrte puțină, dar aveaū voie a o îndeplini prin vînatū și furțișagū, fîră însă să fie prinși, căci în casulū cîndū arū fi fostū prinși eraū aspru pedesiți. Scopulū legislatorului de a face cetățeni robuști ilū făcū se organizeze și chipulū viețuirii femeilorū. Fetele Spartanilorū se educaū ca și copii; se ocupaū cu gimnastica, se băteaū pe piațe, & în pre-

sența junilor și a regilor. De asemenea ele participau în procesiunile religioase, jucau, cântau și asistau ca privitoare la exercițiile junilor. Costiumul lor constă din o cămeșă suptire, compusă din două bucăți de pânză necusute pe delături. Femeele lacedemonene erau vestite în totă Elada prin frumuseța lor și amorea de patriă. *Intorcete cu scutul său pe scut*, era instrucțiunea ce dá fie-care spartană fiilor săi cându se duceau la resbelu. Se însurau târziu și scopul nunței era crescerea de copii tari pentru apărarea patriei. Ast-feliu de educațiune a femeelor spartane nimici în ele ori ce pudore, și de aceea Aristotele ni spune că, pe timpul său, femeele spartane duceau o viață foarte liberă și coruptă. Ele 'aveau mare influință asupra barbaților și chiar asupra lucrărilor de stat: mai jumătate din averea nemșcătoare se află în mânele lor.¹

Ast-feliu era asprimea disciplinei introdusă în Sparta

¹ Până în prezentu toți istoricii țineau de bună spunerea lui Plutarchu că, Lycurgu, pentru a nimici inegalitatea de averi și a alunga lucsul dintre cetățenii spartani, împărți mai întâiu proprietatea fonciară în 39000 părți, din cari 9,000 dădu Spartanilor, érá 30,000 perieiloru, oprindu de a mai împărți aceste părți între copii; alu doilea, proscrise moneda de aur și de argintu înlocuind-o prin bucăți de feru, cari, prin greutatea și volumul lor, îngreuiău adunarea banilor în aceleași mâne.

În timpurile mai din urmă faimosul istoric englesu *Grotu*, cercetă această spunere și dovede falsitatea ei: 1° prin aceea că alți istorici greci nu amintesc de ea; 2° că prin împărțirea în părți se presupune că totă Laconia érá supusă în timpul lui Lycurgu, ceea ce nu e adevăratu; 3° că legea despre împărțirea părților n'a existat în Sparta; 4° că moneda de aur și de argintu nu putea fi proscrisă din Sparta, pentru că ea începă a se bate în Grecia, pentru întâia-și dată, cu o sută de ani în urma lui Lycurgu. Ideea despre diferitele împărțiri a pământurilor de Lycurgu s'a născut mai pe urmă, în timpul regilor Agis și Cleomen, cari au vrut să introducă o atare împărțire, rezămându-se pe numele lui Lycurgu, și dicându că ei nu introducă nău ce nouă, ci renoiesc o lege vechiă a aceluia.

de Lycurgă, carea se susținù multă timp, mulțămită lipsei de comunicare cu popóarele străine. Nici unú spartanú nu putea eși peste confinií fõrã învoire, érá străinií puteaú rămáne în Sparta, numai pe unú scurtú timpú cu scirea guvernului care putea ordona totú-dé-una alungarea lorú.

Din cele espuse pêne acumú resultă că, Lycurgú fú mai multú educãtorulú și fundatorulú frãției militare la Spartani de câtú unú legislatorú politicú. Membrii acestei frãții tráiaú, dupã espresiunea lui Plutarchú, ca albinele în stiubeiú, cunoscéndú numai interesele comunei din carea fáceaú parte. Disciplina lui Lycurgú fácea din omú unú bravú soldatú, tare cu corpulú dar slabú cu spiritulú; elú nu putea fi nici gospodariú, nici civilisatú. Chiar statulú lui Lycurgú nu sãmáná cu o societate civilá ci cu unú lagãrú doricú, care se exercitá necontentitú și erá gata a se mișca séú asupra Hiloților séú asupra inamicilorú din afará.

Se ȃice că Lycurgú, luândú jurãmãntú de la totú poporulú că va pázi legile pêne se va înturna, porni la Delphe și nu se mai întórse în patriá. Murindú elú, ordoná a-í arunca în vântú și cenușa, pentru ca sã nu dé ocaziune Spartanilorú a-í cãlca legile. Spartanií dãdurá lui Lycurgú onoruri divíne, îi rádicará unú templu și în fie-care anú serbaú o ȃi în onórea lui.

2. Resbelele cu Messenia. Crescuți militãresce, Spartanií avurá curéndú ántéietatea în totú Peloponesulú. Mai ántéiiu finirá cucerirea întregéi Laconiei; dupã aceea li sub-cãdurá locuitorií Messenie, în urmarea a doué crude și îndelungate resbele, faimóse prin curagiulú și desperarea Messenienilorú. Intervalele de curagiú dáu istoriei resbelorú meseniene unú caracterú poeticú. În ántéiulú resbelú (743—723) se destinse, prin curagiulú séú desperatú, regele Messeniei Aristodem, care pentru eliberarea patriei sacrificá propria și unica sa fiicá, și când